

5. Слободняк І.А. Формування бухгалтерської управлінської звітності комерційного підприємства: теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... докт. економ. наук : спец.08.00.12 «Бухгалтерський облік, статистика» / І.А. Слободняк. – Іркутськ, 2012. – 39 с.

6. Тулегенов Е. Концептуальні основи розвитку управлінського обліку: теорія і практика : автореф. дис. ... доктора економ. наук : спец.08.00.12 «Бухгалтерський облік, аудит, статистика» / Е. Тулегенов. – Алмати, 2010. – 43 с.

7. Хохлов А.Е. Автоматизированные системы бухгалтерского учета : [конспект лекций] / А.Е. Хохлов. – Пенза : Изд-во Пенз. гос. ун-та, 2002. – 108 с.

УДК 338.330.123.2

Стукан Т.М.

аспірант,

Херсонський державний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

THEORETICAL ASPECTS OF RESEARCH OF QUESTIONS OF EFFICIENCY OF ACTIVITY OF AGRARIAN ENTERPRISES

У статті розглянуто та класифіковано теоретичні підходи вчених-економістів до визначення категорії «ефективність». Наведено основні види ефективності та розкрито їх суть. Обґрунтовано класифікацію ключових факторів, що формують вплив на господарську діяльність аграрних підприємств. Зроблено аналіз основних показників, які характеризують діяльність суб'єкта господарювання, що дає змогу оцінити рентабельність виробничої діяльності та визначити його пріоритетні напрями.

Ключові слова: ефективність, категорія, економічна ефективність, соціальна ефективність, екологічна ефективність, фактор, рентабельність.

В статье рассмотрены и классифицированы теоретические подходы ученых-экономистов к определению категории «эффективность». Приведены основные виды эффективности и раскрыта их суть. Обоснована классификация ключевых факторов, формирующих влияние на хозяйственную деятельность аграрных предприятий. Приведен анализ основных показателей, характеризующих деятельность предприятия, что позволяет оценить рентабельность производственной деятельности и определить приоритетные направления.

Ключевые слова: эффективность, категория, экономическая эффективность, социальная эффективность, экологическая эффективность, фактор, рентабельность.

In the articles considered and classified theoretical approaches of scientists-economists there is «efficiency» to determination of category. The brought basic types over of efficiency and their essence is exposed. Classification of key factors that form influence on economic activity of agrarian enterprises is reasonable. The brought analysis over of basic indexes, that characterize activity of subject of menage that gives an opportunity to estimate profitability of productive activity and define him priority directions.

Keywords: efficiency, category, economic efficiency, social efficiency, ecological efficiency, factor, profitability.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільного розвитку проблема економічної ефективності функціонування підприємств аграрного сектору займає провідне місце в наукових дослідженнях та практиці управління. В умовах посилення соціальної та економічної нестабільності, динамічної зміни середовища функціонування забезпечення пролонгованого економічного ефекту господарської діяльності агроформувань посідає важливе місце. Підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності є провідним завданням кожного суб'єкта господарювання аграрного сектору, тому сьогодні є надзвичайно важливим вивчення сучасних підходів до трактування категорії «ефективність», до визначення її чинників та напрямів підвищення.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Дослідженням і вивченням питання ефективного функціонування аграрних підприємств займається низка провідних іноземних та вітчизняних учених. Серед іноземних науковців, що досліджували особливості даної проблематики, слід назвати таких, як Б. Бернаке, П. Друкер, К. Маркс, Дж. Нейман, Дж. Неш, Д. Рікардо, А. Сміт. Вивченням цієї тематики займаються українські науковці, зокрема М. Агафонов, В. Андрійчук, В. Базилович О. Гетьман, Ю. Коваленко, В. Мацибора, П. Саблук, А. Чухно, В. Шаповал.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати теоретичні підходи до трактування категорії

«ефективність», визначити її види, фактори впливу та показники її визначення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день ефективність діяльності аграрних підприємств посідає важливе місце та набуває актуального значення для економіки України. Ефективність сільсько-господарських формувань є головною характеристикою їхньої господарської діяльності, тому поняття «ефективність» є складною дефініцією, що пов'язана з дією об'єктивних економічних законів та впливом зовнішніх чинників, які створюють умови невизначеності та мають безпосередній вплив на кінцеві результати господарської діяльності аграрних підприємств.

У сучасній економічній науці ефективність є відображенням удалого управління ресурсами і витратами підприємства в довгостроковій перспективі. Дане бачення ґрунтується на вивченні підходів В. Андрійчука, В. Базилевича, П. Друкера [2; 3; 8]. Так, В. Базилевич [3] розглядає ефективність як віддачу, результативність діяльності підприємства, що свідчить не лише про приріст обсягів виробництва, а й про те, якою ціною, якими витратами ресурсів досягається цей приріст, тобто відображає якість економічного зростання.

П. Друкер [8] розглядає ефективність як «робити речі правильно». Науковець підкреслює, що спочатку

управлінці визначають правильний цільовий орієнтир діяльності підприємства, а потім намагаються досягти його з використанням мінімальної кількості ресурсів.

В. Андрійчук [2] трактує ефективність як економічну категорію, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, причому під час вимірювання ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною вартістю, або частиною їх вартості у формі виробничих витрат.

Своєю чергою, Економічна енциклопедія [6] дає визначення ефективності як відносного ефекту, результативного процесу та проекту, що визначається як відношення результату до затрат, які зумовили його одержання.

Зважаючи на широкий спектр суджень щодо визначення категорії «ефективність», в економічній практиці можна виділити три підходи до її трактування (рис. 1).

Таким чином, визначення різноманітності підходів до трактування поняття «ефективність» дає можливість для кожного господарюючого суб'єкта економіки встановлювати та розглядати ефективність виробництва самостійно, незважаючи на інші підприємства, вивчати динаміку її змін та порівнювати дію факторів на величину отриманого ефекту. Це призводить до розробки

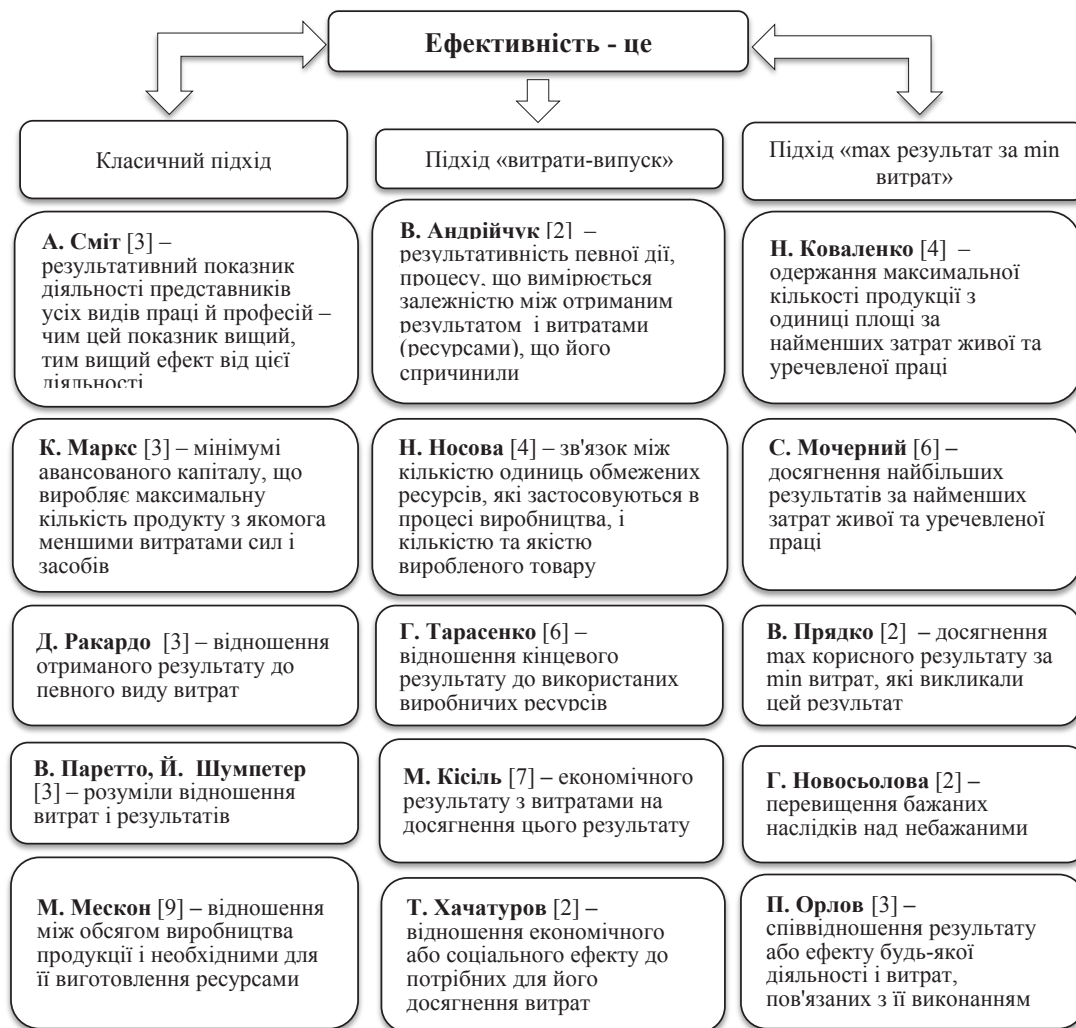

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «ефективність»

власного підходу та критеріїв визначення ефективності з урахуванням власної стратегії розвитку, особливостей системи управління та складників господарського механізму.

Вивчаючи праці науковців, приходимо до висновку, що для повного визначення категорії «ефективність» слід розглянути основні її види. Так, в економіці виділяють чотири типи ефективності (рис. 2).

Технологічна ефективність характеризується використанням ресурсів виробництва, основним її критерієм є максимальний вихід продукції з одиниці землі за збереження природного середовища і дотримання екологічної рівноваги [5]. Економічна ефективність відображає ступінь реалізації виробничих відносин і визначає ефективність виробництва продукції [4]. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва – це отримання продукції з одного гектара земельної площі, від однієї голови худоби за найменших затрат праці і коштів на виробництво одиниці продукції. Ефективність сільського господарства включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва, у ній відбиваються також якість продукції та її здатність задовольняти ті чи інші потреби споживача

[5]. Соціальна ефективність характеризує соціальний розвиток і полягає у скороченні тривалості робочого тижня, збільшенні кількості нових робочих місць і рівня зайнятості працівників, поліпшенні умов праці та побуту [4]. В. Андрійчук у своїх наукових працях описував соціальну ефективність як ступінь задоволення потреб колективу підприємства, його власників у засобах і умовах життєзабезпечення [1].

Своєю чергою, екологічна ефективність пов'язана з таким використанням ресурсного потенціалу підприємства, що не завдає шкоди довкіллю і забезпечує виробництво екологічно чистої продукції. Екологічна ефективність для аграрних підприємств досягається шляхом створення конкурентоспроможних за ціною товарів і послуг, які задовольняють потреби людей і підвищують якість життя, одночасно зменшуючи вплив на навколишнє середовище і ресурсомісткість. Досягнення економічної екологічної ефективності націлює підприємство на створення більшої цінності для споживачів за мінімізації забруднення середовища, відходів і використання ресурсів.

З-поміж чотирьох видів ефективності найбільш повно вона трансформується в поняття економічної

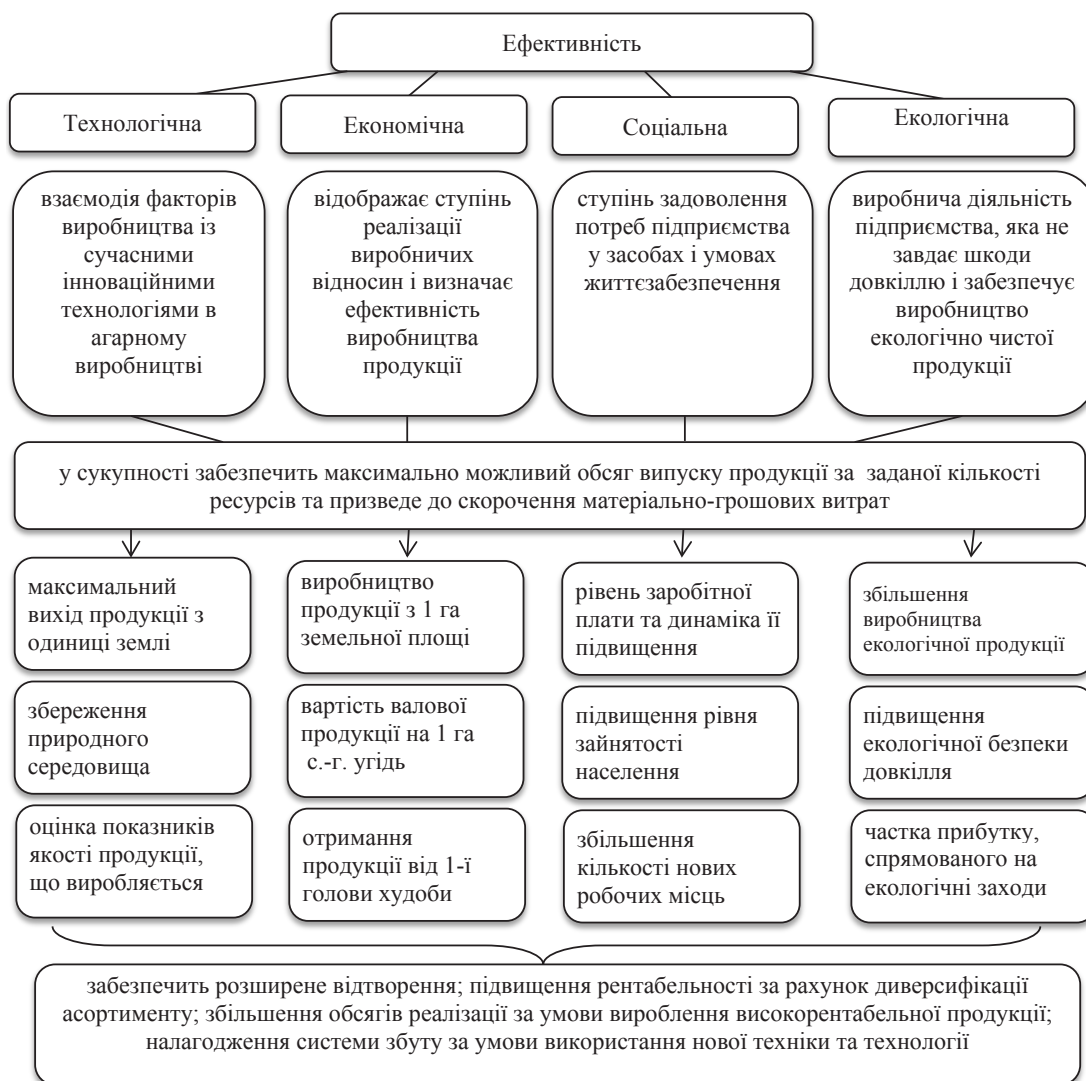

Рис. 2. Основні види ефективності

ефективності виробництва, яке може відображати отриманий ефект від діяльності як у вартісних, так і в натуральних показниках, що, своєю чергою, призводить до більш удакої оцінки функціонування суб'єктів господарювання. Тому економічна ефективність – це досягнення виробництвом найвищих результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці у вартісних та натуральних показниках [6].

Своєю чергою, І. Петренко та П. Чужинів класифікують ефективність виробництва за трьома факторами впливу (рис. 3): за напрямками формування; за ресурсами і витратами (джерела підвищення); за рівнем господарювання [11]. Це дає змогу кожному суб'єкту господарювання оцінити власну діяльність, дослідивши та вивчивши її за ключовими критеріями, які дають можливість визначити, наскільки їх функціонування є прибутковим чи збитковим.

Позитивний економічний ефект сільськогосподарського виробництва безпосередньо залежить від рівня спеціалізації: чим вищою вона є, тим результативнішою буде діяльність суб'єкта господарювання. Своєю чергою, розвиток науково-технічного прогресу в аграрній сфері веде до збільшення засобів виробництва, підвищення їх технічної досконалості і поліпшення технології використання, зниження собівартості продукції, що досягається за рахунок підвищення врожайності культур і продуктивності худоби через упровадження нових прогресивних ресурсозберігаючих технологій,

що призводить до забезпечення змін в умовах виробництва і в подальшому – до підвищення ефективності діяльності підприємств. Ступінь інтегрованості має прямий вплив на економічну ефективність: чим сильніше підприємство інтегроване у систему господарських відносин, тим вищим є ступінь нейтралізації та розподілу ризиків, вищі конкурентоспроможність та мобільність ресурсів. Чинник впливу організації праці характеризується створенням сприятливих умов праці, збереженням та підтримкою на високому рівні працездатності працівників, підвищенням ступеня привабливості їх праці, що у підсумку призводить до ефективного використання робочого часу, устаткування, виробничих навичок і творчих здібностей та веде до підвищення продуктивності праці.

Наступна класифікаційна ознака за ресурсами і витратами дає змогу, за умови інтенсивного відтворення і раціонального використання основних фондів підприємства, забезпечити високий темп виробництва продукції (розвитку підприємства) та підвищити ефективності виробничого процесу в цілому.

Вплив факторів за рівнем господарювання передусім призводить до аналізу діяльності суб'єкта господарювання на макрорівні. Вплив зміни факторів макросередовища на кінцеві показники діяльності підприємства проводиться на основі таких груп факторів: економічних, демографічних, соціально-культурних, природно-ресурсних, техніко-технологічних, політико-

правових, міжнародних. Макросередовище впливає на діяльність суб'єкта господарювання не прямо, проте його фактори позначаються на його результатах діяльності, хоча і не безпосередньо. Мікрорівень представляє сукупність об'єктів, що формують найближче оточення організації і мають безпосередній вплив на його виробничо-господарську діяльність. До факторів мезорівня належать конкурентні переваги підприємства, які формуються на рівні регіону, галузі. Вони залежать від конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості галузі; доступності ресурсів, їх вартості; наявності регіональних програм підтримки бізнесу; рівня розвитку регіональної інфраструктури; наявності та дієвості спеціальних економічних зон [12].

Зважаючи на всі підходи та фактори, оцінка ефективності виробництва можлива лише на основі поглибленого аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства з використанням системи економічних показників (рис. 4).

При цьому головним та основним показником під час оцінки діяльності будь-якого комерційного підприємства є прибуток, оскільки в ньому знаходять своє відображення резерви всіх скла-

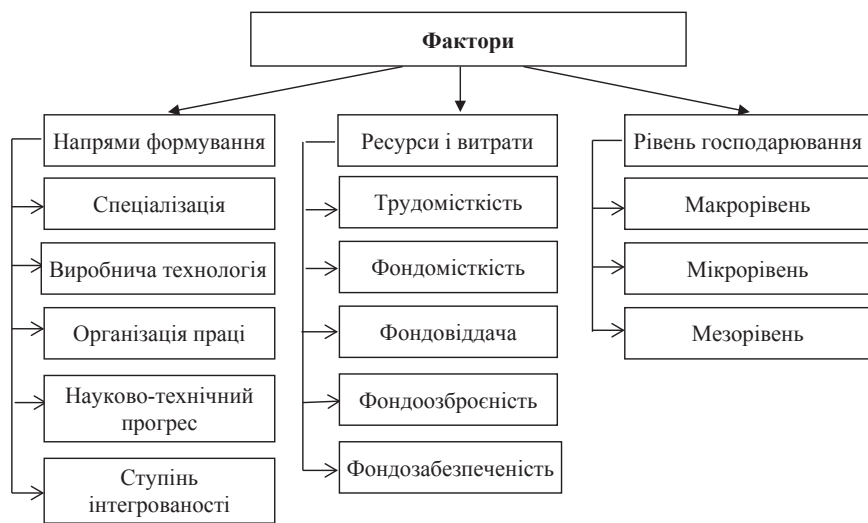

Рис. 3. Фактори впливу на економічну ефективність підприємства

Рис. 4. Система показників оцінки ефективності виробництва

дових елементів функціонування господарюючого суб'єкта: виробництво і реалізація, якість і асортимент, використання виробничих ресурсів, собівартість продукції. Для визначення економічної ефективності виробництва в цілому по сільськогосподарських підприємствах використовується система показників [10]: вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1-го середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 100 грн. виробничих витрат, на 100 грн. основних виробничих фондів; розмір чистої продукції (валового доходу), чистого доходу та прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, на одного середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 100 грн. витрат виробництва, на 100 грн. виробничих фондів, продуктивність праці; рівень рентабельності й норма прибутку. Для аграрних підприємств рівень норми прибутку повинен становити 15–20%, за цих умов можливе здійснення розширеного відтворення виробництва на основі інтенсивного оновлення матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання.

Таким чином, під час вибору показників для оцінки економічної ефективності доцільно обрати такі, що враховують темпи інфляції, відсоток ризиків, чисту приведену вартість та індекс рентабельності (прибутковості). Це дасть можливість оцінити майбутні вигоди щодо зроблених витрат.

Аналіз діяльності агроформувань за переліченими вище показниками дає змогу не тільки оцінити рентабельність діяльності підприємства, а й визначити пріоритетні напрями виробництва, розробити стратегію розвитку та вдосконалити систему управління. Підвищення економічної ефективності підприємства значною мірою залежить від ступеня спроможності суб'єктів господарювання приводити в дію наявні чинники виробництва та комплексно вирішувати питання раціонального використання трудових, земельних, матеріальних і фінансових ресурсів.

Таким чином, ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств – це досягнення стратегічного прибутку на кожному етапі розвитку аграрного підприємства за забезпечення фінансової сталості та платоспроможності, оптимального співвідношення рентабельності та ризику.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах конкурентної боротьби суб'єктів аграрного сектору

ефективність діяльності є ключовим фактором в управлінні ним. Реалізація стратегії розвитку, яка побудована на принципах підвищення економічної ефективності функціонування, дасть змогу вільно конкурувати в ринковому середовищі та інтегруватися в європейську систему суспільно-економічних відносин. Нами визначено, що «ефективність» – поняття, яке має різні підходи до визначення та знаходиться у прямій залежності від якості управління ресурсами, витратами та відображає співвідношення між отриманими вигодами та витратами на їх досягнення. Економічна ефективність відображає ступінь реалізації виробничих відносин на всіх стадіях виробництва та є ключовим фактором відображення економічної безпеки та конкурентної позиції підприємства. Проаналізувавши різні погляди науковців, можна дійти висновку, що підприємствам, які функціонують у ринковому середовищі, варто розглядати всі підходи до вибору та оцінки категорії «ефективності», щоб сформувати конкурентоспроможну стратегію вдалого розвитку виробничо-господарської діяльності.

Ключовими факторами впливу на економічну діяльність підприємства нами визначено: ступінь інтенсивності впровадження результатів науково-технічного прогресу та інноваційного продукту, зокрема технологій, у виробництво аграрної продукції; ступінь інтегрованості суб'єкта в макро- та мікросередовище. Аналіз і вивчення показників та параметрів ефективності дає змогу передусім оцінити економічність виробництва через співвідношення обсягу випуску й відповідних витрат у матеріальній та натуральній формах прояву, що призведе до досягнення бажаного ефекту через впровадження взаємозв'язаних організаційно-господарських і агротехнологічних заходів. Але не завжди за однакової кількості витрачених ресурсів підприємства можуть одержувати однакові за величиною результати. У такому разі можна сказати, що підприємства ведуть виробництво з різною ефективністю.

Під час аналізу показників доведено також наявність залежності між оцінкою економічної ефективності господарської діяльності та критерієм часу за вибору та реалізації стратегії конкурентоспроможного розвитку підприємства. Отже, оцінка ефективності є комплексною характеристикою результатів діяльності суб'єктів господарювання та підґрунтям для прийняття стратегічних рішень.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] / В.Г. Андрійчук ; 2-ге вид., доп., перероб. – К. : КНЕУ. – 2004. – 624 с.
2. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : [монографія] / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ. – 2005. – 292 с.
3. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія : [підручник] / В.Д. Базилевича ; 7-е вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с.
4. Економіка підприємства : [підручник] / М.Г. Грещак, В.М. Колот, А.П. Наливайко [та ін.] ; за ред. С.Ф. Покропівного ; 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
5. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / В.І. Мацибора, В.К. Збарський, Т.В. Мацибора. – К. : Каравела, 2008. – 312 с.
6. Економічна енциклопедія : у трьох томах / Редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Академія, 2002. – 952 с.
7. Кісіль М.І. Критерій і показники економічної ефективності малого і середнього бізнесу на селі / М.І. Кісіль // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – С. 59–64.
8. Ключові показники ефективності // Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

9. Мескон М.Х. Основи менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. з англ. – М. : Дело, 1998. – 704 с.
10. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах : [підручник] / С.П. Азізов, П.К. Кенійський, В.М. Скупий ; за ред. проф. С.П. Азізова. – К. : ІАЕ, 2001. – 834 с.
11. Петренко І.Я. Економіка сільськогосподарського виробництва / І.Я. Петренко, П.І. Чужинів. – Алма-Ата : Кайнар, 1992. – 560 с.
12. Іванов Ю.Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток : [монографія] / Ю.Б. Іванов, П.А. Орлов, О.Ю. Іванова. – Харків : ІНЖЕК, 2008. – 352 с.

УДК 338.53:339.138

Ужва А.М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*

ЦІНОУТВОРЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

PRICE FORMATION AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE MECHANISM OF REGIONAL AGRARIAN BUSINESS DEVELOPMENT

У статті висвітлено основні проблеми ціноутворення на продукцію вітчизняного регіонального аграрного бізнесу в сучасних умовах. Доведено, що процес ціноутворення на підприємствах регіонального аграрного бізнесу полягає в механізмі поєднання ринкового ціноутворення з елементами державного регулювання через механізм установлення мінімальних закупівельних цін на продукцію, що визначено законодавством, охарактеризовано регіональні особливості ціноутворення на продукцію. Запропоновано методику формування ціни на сільськогосподарську продукцію, яка враховує показники якості продукції та ефективності її виробництва. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення процесу ціноутворення продукції аграрного сектору як складника механізму розвитку регіонального аграрного бізнесу.

Ключові слова: ціноутворення, державне регулювання, ціна реалізації, диспаритет цін, аграрний бізнес, механізм.

В статье отражены основные проблемы ценообразования на продукцию отечественного регионального аграрного бизнеса в современных условиях. Доказано, что процесс ценообразования на предприятиях регионального аграрного бизнеса заключается в механизме сочетания рыночного ценообразования с элементами государственной регуляции через механизм установления минимальных закупочных цен на продукцию, что определено законодательством, охарактеризованы региональные особенности ценообразования на продукцию. Предложена методика формирования цены на сельскохозяйственную продукцию, которая учитывает показатели качества продукции и эффективности ее производства. Обоснована необходимость последующего совершенствования процесса ценообразования продукции аграрного сектора как составляющей механизма развития регионального аграрного бизнеса.

Ключевые слова: ценообразование, государственная регулирование, цена реализации, диспаритет цен, аграрный бизнес, механизм.

In the article the basic problems of pricing on the products of domestic regional agrarian business are reflected in modern terms. It is well-proven in the process of research, that the process of pricing on the enterprises of regional agrarian business consists in the mechanism of combination of the market pricing with the elements of government control through the mechanism of establishment of minimum purchase prices on products, that certainly by a legislation, the regional features of pricing are described on products. The method of forming of price is offered on an agricultural produce, which takes into account the indexes of quality of products and efficiency of its production. Grounded necessity of subsequent perfection of process of pricing of products agrarian a sector as constituent of mechanism of development of regional agrarian business.

Keywords: pricing, government control, cost of realization, dispirited prices, and agrarian business, mechanism.

Постановка проблеми. Поступова інтеграція вітчизняного аграрного сектору України до світового економічного простору, у тому числі до Європейського Союзу, посилення процесів глобалізації змінили основні пріоритети і напрями суспільного організаційно-економічного механізму економічних